

PROSLOVENSKI

vestnik

Letnik XXVII.

Celovec, petek, 22. september 1972

Štev. 38 (1575)

STANE DOLANC NA PROSLAVI V CERKNEM:

Naša skrb bo vselej veljala vsestranskemu razvoju naših manjšin, kjerkoli živijo

V Cerknem je bila zadnja nedeljo osrednja proslava ob 25. obletnici priključitve Primorske k Jugoslaviji. Ob tej priložnosti je bila tudi otvoritev nove šole, zgrajene kot spomenik narodnoosvobodilne borbe. Proslave se je udeležilo okoli 25 tisoč ljudi iz Slovenije in zamejstva, zlasti pa iz vseh krajev Primorske. Cerkno, nekdanja partizanska prestolnica, je svoje goste sprejelo priščno in tovariško, kakor je med vojno nudilo zavetišče borcev za svobodo. Med udeleženci so bili tudi najvišji predstavniki Slovenije ter zastopniki drugih jugoslovanskih republik.

Slavnostni govornik je bil sekretar predsedstva ZKJ Stane Dolanc, ki je uvodoma naglasil, da je slovenska Primorska pred 25 leti prvič v svoji zgodovini zaživela svobodno ter skupaj z vso Slovenijo in Jugoslavijo pričela ustvarjati pogoje za zgraditev nove družbene ureditve, za poln nacionalni in socialni napredek. Tedaj je bila formalno potrjena samoodločba primorskih Slovencev, sicer že plebiscitarno sprejeta med narodnoosvobodilno borbo, da je slovenska Primorska neodtujljiv del Slovenije in s tem nove federativne skupnosti jugo-

Ko je govoril o začetku protifašističnega upora, je Dolanc dejal, da je Osvobodilna fronta slovenskega naroda že v temeljnih točkah svojega programa odločno pozvala na neizprosno oboroženo akcijo proti okupatorju in to akcijo opredelila tudi kot izhodišče za osvoboditev in združitve vseh Slovencev. „Napočil je zgodovinski trenutek, ko je splošna vstaja zajela ves slovenski narod — od Koroške do Slovenskega primorja. Svoj zmagoslavni pohod pa so slovenske enote kot del jugoslovanske narodnoosvobodilne vojske zaključile z osvoboditvijo Trsta, Gorice, Kanalske doline in slovenske Koroške.“

V svojem govoru je Stane Dolanc ugotovil, da mirovna pogodba z Italijo ni izpolnila vseh pričakovanih jugoslovanskih narodov in še zlasti ne slovenskega naroda. Vendar je Jugoslavija s podpisom pogodbe pokazala svojo pripravljenost, da z veliko žrtvijo prispeva k popuščanju mednarodne napetosti, utrditvi miru in stabilizaciji v Evropi, in sicer ob zagotovilu, da bo slovenska narodnostna manjšina v okviru mednarodnih obveznosti dobila vse pogoje za nemoten narodni, gospodarski in kulturni razvoj ter popolno zaščito svojih pravic. „Pravica do vzdrževanja zveze

med manjšino in maličnim narodom je praviloma že zdavnaj priznana in spoštovana v mednarodni praksi civiliziranega sveta,“ je poudaril Dolanc. „V mednarodnih odnosih pa skrb za narodnostno manjšino na tujem pri nas ni nikdar bila in ne bo dolžnost in pravica samo ene naše republike. Vse naše manjšine zunaj naših meja uživajo podporo vseh naših narodov, vse naše socialistične skupnosti. To naj vedo vse prizadele države in politični dejavniki, to naj vedo Slovenci, Hrvati, Makedonci in Srbi v zamejstvu. Naša skrb bo vselej veljala vsestranskemu nacionalnemu, kulturnemu in gospodarskemu razvoju naših narodnostnih manjšin, kjerkoli živijo. Naša želja pa je, da se tudi njim zagotovi enakopraven položaj z drugimi manjšinami in državljani, kakor so enakopravne narodnostne manjšine pri nas.“

Govornik je spomnil tudi na delovanje raznih terorističnih skupin in menil, da smo priča mednarodnemu povezovanju skrajne desnice. Gre za fašistične elemente, ki so v našem prostoru in tudi drugod pred zadnjo svetovno vojno in med njo prizadejali neizmerno veliko gorja. Prav gotovo ne gre za gibanje, ki bi samo moglo ustaviti napredek v svetu, je izjavil govornik, toda akcije tega gibanja neposredno ogrožajo človeška življenja, neposredno so uperjene zoper popuščanje napetosti v Evropi, zastrupljajo mednarodne odnose, s tem pa ogrožajo mir na svetu.

Stane Dolanc je dejal, da je Jugoslavija že več let opozarjala na nevarnost mednarodnega terorizma

„Koroška stvarnost“ sad desetletne protislovenske politike

Pestra paleta protislovenskih akcij je spet bogatejša za nov primer, ki zelo prepričljivo kaže, kakšna je današnja „koroška stvarnost“. V noči od nedelje na ponedeljek so „neznani storilci“ pomazali poslopje velikovške posojilnice s protislovenskimi gesli (glej sliko), okno v posojilniški prostor pa „zatemnili“ s črno barvo, ker je v prostoru visel lepak, s katerim sta ob začetku novega šolskega leta obe osrednji prosvetni organizaciji opozorili na potrebo prijave otrok k dvojezičnemu pouku.

Akcija ponočnih „junakov“ in njihova grožnja s smrtjo vsemu, kar je slovenskega, pravzaprav ni nič novega — spada pač k da-



našnji „koroški stvarnosti“. Ne nazadnje pa so taka dejanja tudi sad zadržanja koroških oblasti, ki se iz svoje zaverovanosti v tako imenovano „demokracijo ureditev“ ne prebudijo niti tedaj, ko znana protislovenska organizacija, kakor je Heimattienst, v svojem glasilu javno poziva na rododom (genocid).

Množeci se teroristični zločini v svetu kažejo, kam lahko privede stopnjevanje narodnostne in rasne nestrpnosti. Samo Koroška ostaja naprej slepa za dogodke okoli sebe in se še naprej izživlja v mentaliteti, ki so jo izoblikovala desetletja protislovenske politike.

Prvi napisi tudi že oskrunjeni

V sredo zjutraj so delavci cestne uprave v nekaterih občinah oz. vaseh na južnem Koroškem namestili prve dvojezične krajevne napise.

Čeprav je bilo prej ali slej pričakovati praktično izvajanje zakona o dvojezičnih krajevnih napisih, so bile prve tovrstne table za marsikoga pravo presečenec. Nekateri pa so v teh napisih očitno videli še nekaj drugega, kajti medtem so znani že tudi prvi primeri, ko so „neznani storilci“ komaj nameščene dvojezične table premazali.

Smo radovedni, kako bodo pristojne oblasti reagirale na takšno „reševanje časti“ svobodne, nedeljene in večno nemške Koroške.

Treba je napraviti konec

zločinski dejavnosti teroristov

V mednarodni javnosti se še ni poleglo ogorčenje zaradi teroristične akcije med olimpijskimi igrami, ko je šla v svet novica iz Švedske, ki je prav tako pokazala, kako daleč je že razširjena teroristična dejavnost, spričo katere je vedno bolj zaskrbljeno vse miroljubno človeštvo.

Trije oboroženi pripadniki ilegalne ustaške organizacije so na liniji Göteborg—Stockholm ugrabili švedsko letalo s 86 potniki in 3 člani posadke ter pilota prisilili, da z letalom pristane v Malmöju. Potem so od švedske vlade zahtevali, da izpusti iz zaporov 7 ustaških teroristov, ki so bili obsojeni zaradi atentatov na jugoslovanske predstavništva in zaradi umora jugoslovanskega veleposlanika Roloviča. Ko je vlada tej zahtevi ugodila, so zahtevali še visoko „odškodnino“ za čas, ki so ga preživeli v zaporu, nato pa s posebnim letalom, ki ga jim je prav tako dala na razpolago švedska vlada, odleteli v Španijo.

Ta „podvig“ ustaških teroristov se je torej zaenkrat končal v Španiji, kjer se pristojne oblasti še niso prav odločile, kaj naj napravijo s skupino. Po vsej verjetnosti jih bodo izročili švedski, vendar pravijo, da bo treba premostiti še številne „ovire“, ker ni pogodbe o ekstradiciji.

Zločinsko dejanje ustaških teroristov, ki je pravzaprav samo logično nadaljevanje popuščanja švedskih oblasti teroristom v preteklosti, je razumljivo zvenimilo svetovno javnost. Mnogi se sprašujejo, zakaj je švedska vlada popustila v vseh zahtevah, ki so jih stavili ustaši. Predvsem pa se javnost sprašuje, kako je možno, da je švedska vlada doslej tako popustljiva in skoraj z razumevanjem trpela dejavnost raznih terorističnih krogov.

Posebno ostro so na najnovejšo akcijo ustašev reagirali v Jugoslaviji. V uradnem protestu jugoslovanske vlade je med drugim rečeno, da je dosedanje strpno stališče do ustaške dejavnosti na švedskem ozemlju v

obdobju pičlih dveh let privdela do uboja veleposlanika Roloviča, do vrste terorističnih napadov na jugoslovanske predstavništva ter bombnega atentata na jugoslovansko letalo, pri čemer je zgubilo življenje 27 potnikov.

„Kaže pa, da vse to ni bilo zadostno svarilo pristojnim švedskim oblastem, da bi sprevidele, kakšni družbeni zalegi dajejo potuho na svojem ozemlju, in da je nujno treba že enkrat preprečiti zločinsko početje teroristov. Najnovejši hudodelstvo, ki je tokrat ogrozilo življenje 90 Švedov, kaže, da delovanje teh krogov ni naperjeno le proti Jugoslaviji, ampak da pomeni precej širšo nevarnost in da ima mednarodne posledice.“

Predstavniki jugoslovanskega zunanjega ministrstva je v tej zadevi poklical k sebi švedskega veleposlanika v Beogradu in ga opozoril na resnost in pomen jugoslovanskih uradnih opozoril švedski vladi v preteklosti in zahteval, da švedska vlada končno sprejme učinkovite in odločne ukrepe za izkorenitev protijugoslovanskega terorističnega delovanja, ki ni usmerjeno samo proti jugoslovansko-švedskim odnosom, temveč tudi proti interesom mednarodne skupnosti.

Dosedanjega popuščanja švedskih oblasti tudi švedska javnost ne more razumeti. Tako je v zvezi s temi dogodki švedski tisk zapisal, da se švedska vlada ne more ogniti odgovornosti, ki jo pomeni dejstvo, da je bilo mogoče izvesti takšno ugrabitev letala. „Vse predolgo je gledala skozi prste zločincem vseh vrst in je uspela celo v tem, da je velik del prebivalstva otopel pred nasiljem in neredom. Če naš pravosodni minister zmanjšuje pomen zločinstva, potem ni čudno, da tuji vidijo v Švedski odlično bazo za svoje delovanje.“ Švedski tisk tudi opozarja na „krvavo preteklost“ ustašev in zahteva: Za švedsko kot nevtrarno deželo je nujno, da se čimprej reši teh razbojniških band. Te so se zatele na švedsko, da bi tukaj v miru delale načrte za svoja zločinska dejanja, hkrati pa njihova teroristična dejavnost stane državo velike vsote.

sebe cenijo kot vzor demokracije. Uradni krogi teh držav govore o prijateljskih odnosih z Jugoslavijo, hkrati pa mirno in prekrizanih rok gledajo na takšno teroristično dejavnost. Kako naj naši narodi razumejo takšno politiko in takšno demokracijo? Ali je res šele napad na tako imenovane svete olimpijske igre prebudil tudi tiste, ki v meščanski demokraciji vidijo ideal družbenih odnosov? Ali pa mogoče tudi še sedaj mislijo, da je obsodbe vredno le tisto nasilje, ki ogroža njihovo pojmovanje svobode, demokracije in življenja? Ali pa celo mislijo, da je življenje človeka — pripadnika ene rase, politične miselnosti ali države več vredno kot kako drugo življenje? Ali je, po njihovem, nasilje zoper socialistično Jugoslavijo, zoper našega človeka nekaj, kar njihovega pojmovanja demokracije ne prizadeva in je zato dovoljeno ali še celo opravičljivo, ker gre pač po njihovem za nasilje zoper socialistično državo, zoper socialistično družbeno ureditev, za nasilje proti komunistom? Takšno pojmovanje nasilja in njegove posledice pa bodo prej ali slej občutili tudi na lastni koži. Naj vedo vsi, ki s takšnimi akcijami ali politiko zoper Jugoslavijo mislijo ali želijo nadaljevati, da bodo jugoslovanski narodi znali presoditi, kdo so naši resnični prijatelji in kateri niso, in da bo naš delavski razred, da bodo vsi naši delovni ljudje znali braniti pridobitve naše revolucije, svojo samoupravno socialistično Jugoslavijo, svojo nacionalno in socialno svobodo.“

Proslavo je obogatil pester kulturno-prosvetni spored, ki so ga izvajale razne skupine. Po otvoritvi nove šole-spomenika NOV pa so udeleženci obiskali tudi nekdanje sedeže partizanskih enot, bolnišnice Franje, tiskarne Slovenija in drugih.

slovanskih narodov in narodnosti.

Govornik je spomnil na predvojno dobo, ko so stari jugoslovanski režimi bore malo storili za pravice Slovencev pod fašistično Italijo in ko so isti politični krogi vse do konca vojne sodelovali z okupatorjem. „Tudi zaradi tega,“ je poudaril, „je danes že vnaprej obsojen na poraz vsakdo, ki s stališča starih ali novih meščanskih ideologij ponuja slovenskemu narodu tako imenovano narodno spravo in razne svoje zamisli o slovenski družbi in državi. Narodne sprave s fašisti in njihovimi sodelavci ni bilo in je tudi nikoli ne bo! Za Slovence obstaja samo ena zamisel slovenske družbe in to je samoupravna socialistična Slovenija v okviru SFRJ.“

„Nihče ne more od nikogar zahtevati,

da se prijazno spogleduje s svojim sovražnikom“

V zadnji številki smo v našem listu objavili nekaj načelnih pripomb ob kongresu Federalistične unije evropskih narodnih skupin (FUENS) ter povedali, zakaj ZSO ni članica te organizacije in zakaj se ni udeležila njenega nedavnega kongresa v Trbižu. Med drugim smo tudi poročali, da je v zvezi s tem kongresom podpredsednik FUENS dr. Reginald Vospersnik očital matičnemu narodu, da ni pokazal pravega razumevanja za zamejske Slovence, ker na kongresu niso sodelovali predstavniki manjšin iz Slovenije.

Na ta napad je v ljubljanskem Delu št. 252, 15. 9. 1972 odgovoril predsednik komisije za manjšinska in izseljenska vprašanja pri republiški konferenci SZDL Slovenije Jože Hartman, ki po citatu iz Vospersnikovega članka v Našem tedniku ugotavlja: „Ker je dr. Vospersnik kongres povod za zopetni napad na neko stališče matične dežele, naj mi bo dovoljeno povedati, česa dr. Vospersnik „ne razume“, čeprav v istem članku trdi, da je zadržanje Slovenije „togo in nemodro“ — torej že obsojeno!“

Potem Jože Hartman vprašuje, ali naj bi zastopniki Jugoslavije res mirno sedli za isto mizo z njegovo

raznimi organizacijami, kot so „Unija Kosovarjev“, „Makedonska politična organizacija v ZDA in Kanadi“, „Zveza Nemcev iz Jugoslavije“ (za članstvo je zaprosila tudi Prirenska lugal), ki so polnopravne članice FUENS? „Ne glede na dejstvo, da obstoj teh in drugih eksiliranih skupin v tej mednarodni organizaciji pomeni v končni fazi njeno podporo poti nasilnih rešitev položaja teh pregnanskih organizacij, kar je v popolnem nasprotju s splošnočloveško težnjo po ohranitvi miru in tudi proti dejanskim interesom manjšin samih. Torej tudi italijanske in madžarske narodnostne skupnosti v Sloveniji nihče ni mogel nagovoriti k sodelovanju na kongresu take organizacije, kot je sedanji FUENS, saj sami dobro vešča, kako zavarovati svoje koristi. Nihče ne more od nikogar zahtevati, da se prijazno spogleduje s tistim sovražnikom, ki te mora uničiti, če hoče rešiti svoj položaj! Kaj je tu nerazumljivega in v kakšnem razmerju so potem koristi za Slovence zunaj meja tudi na nekem kongresu (mimogrede povedano: na kongresu, ki ni bil sposoben sprejeti niti ene predložene resolucije v obrambo položaja Slovencev v Avstriji in Italiji)?“

Na RK SZDL je bilo to podrobno razloženo dr. Vospersniku, ko je zaprosil za uradno sodelovanje Slovenije na kongresu. Ob tej priliki je izjavil, da se tudi NSKS bori za odstranitev teh organizacij iz FUENS! „Torej gre za nekaj, česar mi ne razumemo več,“ pravi Jože Hartman. „Ne razumemo namreč, komu koristijo taki napadi na določena stališča matične dežele in kaj se želi s tem doseči? Pravim napadi, ker zadnji v „Našem tedniku“ ni tudi edini. V zadnjem letu smo jih bili deležni že več — celo od istega avtorja. Slovenska javnost se začneja upravičeno spraševati, kaj se dogaja na Koroškem in kam to pelje?“

V svojem članku Jože Hartman opozarja, da je SZDL že pred časom deklarirala svojo pripravljenost sodelovati z vsemi političnimi partnerji zunaj meja Slovenije, ki kažejo dobro voljo skupno reševati probleme, ne da bi jo pri tem motile svetovnonazorske razlike. Lotevali so se stvari, ki so bile skupnega interesa in pri tem drug drugega spoštovali. Pravi, da teh partnerjev ni malo. „Posebej pa smo zainteresirani za sodelovanje s političnimi organizacijami zamejskih Slovencev, saj smo ta interes izrazili celo v ustavi. Naše sodelovanje je podvrženo le enemu limitu: s sovražniki naše socialistične družbene ureditve, ki jo oblikujemo in razvijamo pod idejnim vodstvom ZKJ, se ne bomo pogovarjali! Ali dr. Vospersnik po tej logiki zahteva, naj se spogledujemo tudi z ustaši? Ko so nas prav ti pred nedavnim napadli iz Avstrije, ni bilo slišati s strani NSKS v obrambo Slovencev tostran meje pred ustaši in njihovimi zaščitniki v Avstriji, čeprav smo bili napadeni na najbolj grob terorističen način!“

Ob koncu članka Jože Hartman poudarja: „Prepričani smo, da se resničnih koristi koroških Slovencev s to polemiko nismo dotaknili in upamo tudi, da ne bodo žrtvovane iz preprostega razloga: ker nekaterih odločitev matične domovine nekdo ne more upoštevati tudi potem, ko so mu bile podrobno razložene.“

MRTVIM V SPOMIN, ŽIVIM V OPOMIN

Za spominsko svečanost v Podlublju pri Trbižu, o kateri smo poročali v zadnji številki našega lista, je bila izdana tudi posebna brošura z naslovom „Memento — Mrtvim v spomin, živim v opomin“. Ponatiskujemo odlomek iz uvoda, ki ga je napisal Lojze Bukovac.

Uredništvo

Ko je bil leta 1954 postavljen spomenik žrtvam nacističnega koncentracijskega taborišča na Ljubelju, je ostal prostor nekdanjega taborišča neurejen.

Ob tesnejši povezavi bivših slovenskih internirancev, ki so trpeli v koncentracijskem taborišču Natzweiler v Franciji ter čistili in gradili predor — kot so francoski in drugi interniranci iz vse Evrope gradili predor pod Ljubeljem in je na tej osnovi prišlo do pobratenja občine Ste-Marie-aux-Mines v Franciji z občino Trbiž — je bilo čedalje bolj pogosto slišati željo, da bi prostor nekdanjega taborišča kulturno zaščitili in spomeniško uredili. In ker je bilo to taborišče na naši, slovenski zemlji, se je rodila zamisel, da bi na tem prostoru postavili spominska obeležja vsem fašističnim in nacističnim uničevalnim taboriščem, kjer so trpeli in umirali Slovenci in drugi Jugoslovani.

Ta zamisel je naletela na ugoden odmev tako pri taboriščnih skupinah v okviru komisije za bivanje politične zapornike, internirance in deportirance pri RO ZZB NOV Slovenije kot v skupščini in družbeno-političnih organizacijah občine Trbiž ter na Zavodu za spomeniško varstvo Slovenije. Sprejet je bil sklep, da se ustanovi pripravljalni odbor za uresničenje te zamisli.

Pripravljalni odbor, v katerem sodelujejo bivši politični interniranci vseh poklicev, predvsem pa strokovnjaki za arhitekturo in gradbeništvo, si je zadal nalogo, da zamisel o spomeniški ureditvi taborišča izvede leta 1972.

Stvar je bila zaupana projektantu veličastnega, opominjajočega spomenika na Ljubelju inž. arh. Borisu Kobetu in arhitektu Vlastu Kopaču — ki sta nato pripravila načrte za vzidavo 31 marmornatih spominskih plošč v kletno obzidje nekdanjega taborišča. Tako je nastal edinstven spomenik — 31 znamenj s posvetili in imeni vseh večjih koncentracijskih taborišč v takratni fašistični Italiji, nacistični Nemčiji in vseh okupiranih deželah Evrope, koder so med množicami internirancev iz vse Evrope trpeli, se borili in umirali tudi naši ljudje. Ena plošča pa je posvečena bivšim političnim zapornikom, izgnancem, konfinirancem in drugim žrtvam fašističnega in nacističnega nasilja ter nasilja domačih izdajalcev.

Uresničenje zamisli zajema tudi ureditev prostora celotnega taborišča: da se obeležijo barake s cementnimi stebrički, da se poti in prehodi med barakami vzpostavijo v stanje, kot je bilo med okupacijo, in da se tloris taborišča, ki je bil obdan s stražnimi stolpi, obeleži z macesni in ruševjem, kar se lepo ujema z gorskim okoljem.

S spomeniško ureditvijo nekdanjega koncentracijskega taborišča — podružnice Mauthausna na Ljubelju in vzidavo spominskih plošč, posvečenih taboriščem po vsej Evropi, smo se oddolžili spominu na naše tovariše, ki jih je pogoltnilo žrelo nacifašističnega terorja, oziroma smo ta spomin nekako približali domači zemlji, ga prenesli v njeno okrilje. Zdaj bodo njihovi svojci lahko negovali spomin nanje na slovenskih tleh, jim sem prinašali cvetje in prižigali sveče. Hkrati pa se bodo na tem kraju tisoči in tisoči bivših političnih internirancev in zapornikov spominjali tistih dni, ko so morali trpeti zverinska mučenja in poniževanja, ker so ljubili svojo domovino in ker so bili pripravljeni sodelovati v boju za obstoj slovenskega in jugoslovanskega naroda. Ta kraj nas bo spominjal na vse naše trpljenje med drugo svetovno vojno, ko smo se pod vodstvom komunistične partije uprli, ker nismo hoteli umreti. Na ta kraj se bomo še in še vračali ter prinašali cvetje v zahvalo in spomin vsem tistim, ki so kjerkoli darovali svoje življenje za našo svobodo.

Spominska obeležja na Ljubelju pa naj ne bodo samo spomin na našo preteklost, temveč tudi opomin sedanjim in prihodnjim rodovom, naj ne dovolijo, da bi se še kdaj ponovilo, kar smo preživeli mi med drugo svetovno vojno, naj ne pozabijo, kako težka je bila naša pot do svobode, ki smo si jo priborili s puško v roki, s kljubovanjem in prikritim bojem v zaporih in internacijah ter z aktivističnim delom.

Vabilo na

slavnostno proslavo

OB 100-LETNICI
USTANOVITVE

ki bo v nedeljo, dne 24. septembra 1972
ob 14. uri v farni dvorani
v št. Jakobu v Rožu.



POSJOJILNICA
ŠT. JAKOB V ROŽU

Spored:

- otvoritev
- pevski koncert
- recitacije
- slavnostni govor

Vabljeni vsi, da počastimo ta pomembni jubilej najstarejše podeželske posojilnice Avstrije.

Tone Svetlina: UKANA — Tone Svetlina: UKANA — Tone Svetlina: UKANA — Tone Svetlina: UKANA — Tone Svetlina: UKANA — Tone Svetlina: UKANA — Tone Svetlina: UKANA — T

vili konzerve z mesom in graham. Najedli so se in napili in premagali dremavico.

Major Wolf, stotnik von Graff in Vogt so stopili v koč. Vrata so se za njimi zaprla s presunljivim škropotom. V nosnice jim je udaril oduren smrad po ožganem mesu in alkoholu.

Poročnik Hartwick je udaril s petami — Wolfu je bušila v obraz njegova smrdeča sapa — in na kratko poročal o uspehih zaslišanja, o pohodu divizije in o njeni nameri, da se zgodaj jutraj premakne na njihove položaje. Wolf ni odmaknil pogleda od njegovih pijanih oči. Ko je poročnik končal, je dejal:

„Če je slednje res — za kar pa nimamo za sedaj nobene logične razlage — gospod poročnik, ste ne glede na moj osebni okus zaslužili cigaro. Izvolite!“

Wolf je izvlekel svojo osebno dozo in jo odprl pred presenečenim poročnikom. Ta je vzel cigaro in si jo zadovoljno prižgal.

Wolf je bežno ošinil skopljena telesa in glave z iztaknjenimi očmi, iz katerih so vrele krvave solze.

„Preklete trdo ste jih prijemali. Kaj takega ni najti v nobenem priročniku.“

„To učimo v vaši šoli, gospod major, uporabljamo pa samo izjemoma, kadar hočemo izvesti stvari, ki lahko bistveno vplivajo na izid boja.“

„Pewaleki!“

„Gospod major?“

„Pogovoril se bom s tem preostalim človekom, ki je še moški. Pazljivo tolmačite.“

Wolf se je obrnil k ujetniku, ki so ga sneli s trama in postavili predenj.

„Ostali boste živi. Šli boste v taborišče. Odslej se vam ne bo nič več zgodilo, če nam boste odkrili resnico.“

Fant je govoril. Jezik se mu je zapletal.

Zunaj je volto bobnelo in dež je škrahljal po skodlah.

„Prinesite mi vodel!“ je prosil jetnik.

Policist se je vrnil s polno čutarico. Pewalek mu jo je držal ob ustih, ker mu roke niso služile. Hlastno je požiral in si toliko opomogel, da je lahko govoril. V glavnem je izpovedal, kar je Wolf že vedel in kar mu je bil poročal poročnik. Iz teh izjav ni mogel razbrati vzroka za namen nepričakovanega manevra divizije.

„Zelo dobro, končali smo,“ je dejal Wolf in povabil oficirje na posvetovanje v sosednjo koč.

Sedli so okoli ognja.

Wolf je zaskrbljeno dejal:

„Če je res, kar je povedal ujetnik, se jutri lahko zgodi nam nekaj podobnega, kar se je danes njim. Če ne bi bili o nameri obveščeni, pa bi nas vsekakor lahko doletela velika neprijetnost.“

S to ugotovitvijo so vsi soglašali in se odločili za naglo protikupe. Diviziji bodo nastavili past — močne zasede po vseh grebenih okoli planine.

Major Helm je takoj poklical nekaj kurirjev in jih razposlal še ponoči v gozd, da bi dobili zvezo z levim in desnim krilom napadajočih enot, ki naj bi udarile med spopadom sovražnikov v hrbet.

Ko je nebo na vzhodu zbledelo in je začela polzeti svetloba med drevje, se je gozd okoli planine umiril. Tik pod nemškimi položaji so bila na robu gozda nastavljena razmrcvarjena gola trupla obveščevalcev. Njihove rane je spirala blagodejni dež, ki je krotko žumel v jutranji sivi. V jarku, ki so ga skopale hudournne vode, je ležal obveščevalec, ki je bil spregovoril. Tja ga je pripeljal na vrvi eden izmed poročnikovih rabljev, medtem ko so vse druge Brandenburgovci znosili na plečih.

Wolf seveda ni mislil resno, ko je obveščevalcu obljubil življenje. Poročnik Hartwick, ki je hodil za njim kot

zver na sledi, ga je pobil s krepkim udarcem pištole „0,8“ in mu z bajonetom zmrcvaril telo, da je bil kmalu prav tako preboden kot vsi drugi. Še enkrat se je ozrl na grozni prizor, potem pa je zavil s pobočja med staro, stoletno drevje. To, kar bodo videli, in nenaden peklenski ogenj, jim mora zamrzniti možgane, si je dejal.

Potem je od polni na obronku do planine razpodelil četo svojih avtomatičarjev. Nad njimi so se razporedili mitraljezi s šarci ter policisti z zbrojevskami in z njim stotnik Vogt.

Major Wolf in stotnik von Graff sta si izbrala za opazovalno točko precej oddaljeno mesto, kjer sta imela dober bočni razgled nad vso planino in dohode k njej.

Ogrnjena v šoforski krili sta se tiščala vsak svoje strani debela smreke, ki bi jo komaj objela dva moža, in gledala, kako stanovi na planini postajajo vse večji in kako se pred njimi odpira neznan gozd, iz katerega bo prišel sovražnik.

Vprašujoče sta se spogledala. V svežino poletnega jutra je nedaleč od njiju vznemirljivo zabokal srnjak, v grmovju pa so se oglašale plice, ko da se ne bi bilo nič zgodilo.

8

Deževno sivino poletnega jutra je zmotilo trkljajoče se kamenje na pobočju, ki je strmo padalo z Radovljanskega vrha proti kotlu s planino. Nenavadni žum se je ponavljal, čeprav med množico sivo rjavih, kot sveče ravnih debel ni bilo ničesar opaziti.

Kmalu potem so se na poti, ki se je pol streljala nad planino položeno vzpenjala k naravnemu dohodu v travnati kotel, pojavili partizani. Na robu nad planino so obstali in se potajili za drevje. Planina je bila tiha in mirna. Nad



VLADO FIRM

Jesenske dogodivščine

Voda v ribniku je bila vedno kalna in motna. Za to so poskrbeli stari tolsti krap in njegovi sorodniki. Mehko in smrdeče blato je bilo njegovo domovanje in v tej kalni vodi se je dobro počutil; manj seveda kopalci, ki so se hudovali nanj in na njegovo družino. Bil je že zelo star in tako tudi pameten in izkušen. Bistra voda, ki se je iz potočka pretakala v ribnik, ga ni prav nič vznemirjala, saj jo je kaj kmalu pogoltnila motna stoječa voda. Na gladini so kot mehka preproga ležale zelene alge, in to na zgornjem koncu, kjer je bilo domovanje žab. V stranskem rokavu, ki se je na spodnjem koncu dotikal ribnika, so švigale sem ter tja belice, za njimi pa se je vlekla siva senca. Stari krap, vodni prebivalci so mu pravili stari modrec, se je zganil in buljil v plavajočo senco. Švistnila je mimo njega in že je izginila belica v ščukinem nenasitnem žrelu. Njeni beli ostri zobje so bili vedno pripravljeni zgrabiti plen.

Stari krap se je pravzaprav čudil. Ščuka se je le redkokdaj prikazala v njegovem kraljestvu; sicer se je zadrževala v bistrem potočku. Tam je strahovala vse, kar je plavalo in poplesovalo v njem. Žabe so postale nemirne, čim so jo opazile. Prav nič jim ni mogel pomagati. Sam se je ni bal. Res je bil na moč len, toda močan, a še bolj debel in morda zato zanje tudi manj opazen. Nikoli se ga ni lotila. Tudi živahna in razigrana vodna kokoška se ostrozobe ščuke ni prav nič bala. Že res, da bi lahko njeno nožico zamenjala za kakšnega vodnega prebivalca in jo odgriznila, vendar se ji to še nikoli ni pripetilo. Urno je zaplavala za vodnimi drsalci. Za njimi je hitela v stranski rokav, kjer je bila voda čistejša in globlja. Na suho je le redko zašla. Ni bila kaj prida pešec in težko je vzletavala. V vodi pa je počenjala prave mojstrovine, tam je bila doma. Potopila je glavo v vodo, jo bliskovito izvlekla, zaprhutala in se naščeperila. Videla je, kako je ščuka pravkar pogoltnila mladico. Bolje je bilo zanj, da se ni preveč vrtela okoli požrešne ščuke. „Stara čarovnica že zopet divja,“ se je jezila in si pričela čistiti perje.

Njenim bistrim očem ni prav nič ušlo. Na bregu potočka je visoka trava vzvalovala in zašumela. Ne, to ni bil veter. Saj ga sploh ni bilo. Med grmičevjem se je potepal in stikal mladi lisasti ptičar. Za hip se je ustavil in se zagledal v kokoško, ki ni bila videti prav nič preplašena. Urno se je spustil v vodo. Še z repkom ni utegnil pomahljati, kar je bila sicer njegova navada. Zaplaval je proti njej in molel gobček iz vode. V njegovih očeh ni bilo videti prav nič zlobe. Vodna kokoška ga je poznala, saj se je že nekajkrat poglaval za njo in jo zaman skušal uloviti. Tja, če je bil sam, ji ni bil prav nič nevaren, kar rada se je ponorčevala iz njega. Sicer pa je bil videti prav ljubek psiček. Toda previdnost je previdnost, kdo ve, kaj vse se je pletlo v njegovi glavi. Če pa se je za psom pritihtapil še lovec, njegov gospodar, je postala zadeva resna in nevarna. Ta presneti lovec je rad stikal po barju in si kdaj pa kdaj privoščil kakšen plen. Tudi vodna perjad mu je bila dobrodošla.

Kokoška je brž zaplavala med visoko ločje. Mladi ptičar je še nekaj časa plaval za njo in ko se mu je skrila med ločjem, se je razočaran obrnil in se vrnil nazaj na kopno. Prebrisana kokoška mu jo je že nekajkrat zagodla. Prav je imela. Mladi ptičar ni bil sam. Grmičevje se je vnovič zamajalo in iz zelenja se je izmotovilil njegov gospodar s puško prek ramena. Iz ločja je v nizkem loku vzletela divja raca in pes se je presenečen obrnil. Ni pa utegnil spremljati račji let, ko se je že zabliskalo in počilo. Lovec je streljal in zadel. Voda je

zapljuskala in se zavrtinčila. Na gladini je plaval lepo pisana divja raca. Mladi ptičar ni čakal lovčevega ukaza. Pogladil se je v vodo in krepko zaplaval proti negibni raci. Bal se je, da ne bi poprej potonila. Kaj kmalu jo je dosegel in se z njo v gobčku vračal proti obrežju. Lovec je bil plena vesel. Res je, da ni kaj rad streljal divjad in perjad, raje jo je opazoval in skrbel zanj, pa tudi to je bilo kdaj pa kdaj potrebno. Pohvalil je bistrega psa in ga pogladil po glavi.

Strel je vznemiril vse vodne prebivalce, ki so se skrivali v gostem ločju in med visoko barjansko travo. Dirandaj, ki je nastal po strelu, pa ni prav nič motil lovca in njegovega psa. Divjo raco je spravil v nahrbtnik in se odpravil naprej. Pred njim je tekal ptičar in vohljaj naokoli. Tam visoko pod nebom je ptičja jata letela proti jugu. Ptičji dirandaj je ostajal za njima, mali pernat prebivalec pa so se vrešče porazgubili po prostranem barju, ki se je že obarvalo v zlato rumenkaste in rdečkaste jesenske barve. Počez je potegnil hladen jesenski veter. Vrtinčil je odpadajoče orumenelo listje, v nočnih urah pa se je zaganjal še v redko cvetje opustelih travnikov, ki ga je že načela slana.

Vendar tudi polja in travniki niso bili brez življenja. Med obrano koruzo se je vrtel jazbec. Zakaj se je priklatil prav tja, bi tudi sam ne vedel povedati. Pač tako, da se je sprehodil. Tap-tap je bilo slišati za njegovim hrbtom.

Moj očka

Moj očka je rano vstal,
voli napregel in oral,
oral do trde teme,
dokler mrak ga ni pregnal.

Drugi dan pa je branal,
grude tolkel in sejal,
se znojil in trpel žejo,
da bi, revež, kaj pridelal.

Anica Marks

Čeprav je bil videti dokaj neroden, se je bliskovito obrnil. Zajec mu je križal pot in ker nikoli dobro ni videl, se ga je prestrašil in jo še hitreje ucvrl med razori. Večni strahopetec je pač moral biti oprezen, saj so ga nevarnosti kar zalezovale. Si pač vsak po svoje kroji življenje, narava da kar da, potem pa vsak po svoje, tako je sodil stari sivi modrijan.

ZVEZDNI TOLARJI

Bila je pridna deklica, ki sta ji umrla oče in mati. Sirota je bila tako revna, da ni imela več niti sobice, kjer bi bivala, niti posteljice, kjer bi spala. Navsezadnje ni imela ničesar drugega več, kot obleko na živolu in košček kruha v roki, ki ji ga je bil dal dobrosrčen človek. Bila pa je dobra in plemenita.

Ker se je čutila tako od vsega sveta zapuščeno, je odšla po svetu.

Prišla je na polje, kjer jo je srečal star mož in zaprosil: „Oh, daj mi kaj jesti, tako sem lačen.“

Deklica mu je dala svoj kos kruha in mu želela dober tek. Nato je šla dalje.

Naproti ji je prišel otrok, ki je jokal in dejal: „Tako me zebe v glavo, da mi kaj, da se pokrijem.“

Deklica je snela svojo čepico in mu jo dala.

In ko je še nekaj časa hodila, je prišel še neki otrok po poti. Na sebi ni mel majice in hudo ga je zebljo. Zato mu je deklica dala svojo majico. In nato je prišel še eden, ki jo je poprosil za krilce. Dala mu je krilce.

Nazadnje je prišla v gozd in bila je že tema. Tedaj je prišel še neki otrok in jo poprosil za srajčko.

Deklica je pomislila: „Čisto temno je že, nihče me ne bo videl, tudi srajčko lahko podarim.“ In res je slekla še srajco in jo podarila otroku.

In ko je tako stala tam in ni imela ničesar več, so zdajci začele padati zvezde z neba. Zvezde so bile sami trdi, srebrni tolarji.

In čeprav je podarila srajčko, je zdaj začutila, da ima na sebi srajco iz najboljšega platna.

Vanjo je nabrala tolarje in bila je bogata vse svoje življenje.

(Brata Grimm)

Tone Svetlina: UKANA — Tone Svetlina: UKANA — Tone Svetlina: UKANA — Tone Svetlina: UKANA — Tone Svetlina: UKANA — Tone Svetlina: UKANA — Tone Svetlina: UKANA — Ton

enim od stanov se je sukljal dim, tik pod njim pa so se pasli konji. Krav na planini ni bilo.

Potem je patrulja zavila na planino. Šla je mimo stanov in se ustavila na poti, ki pripelje s prelaza Vedrnika skozi skalovje.

Za njo je prišla glavina bataljona Prešernove brigade. Takoj za prvo četo, ki je tvorila čelni odred divizijske prehodne kolone, je jahal komandant Svarun in kmalu za njim namestnik Karel. Tudi on se je ustavil tam, kjer se je ragledovala predhodnica. Spokojna tihoča med drevjem, dim nad kočo in konji — vse to mu je vllilo prepričanje, da so spodaj obveščevalci in morda še kakšna druga vojska. Sumljivo se mu je zdelo samo to, da ni nikogar na spregled.

Ponoči sta Novljan in Lazar sklicala vse tri komandante brigad in jim razodela svoj načrt: premik na bok napada in nočni protitudar na bohinjsko progo. Svarun je utrujeno visel na konju in gledal borce, ki so se zgrbljeni zavijali v koce in šotorke. Videl jim je v duše. Želeli si niso nič drugega kot ognjev, ki bi jih posušili, tople hrane in da bi čimprej zapustili odljudne gozdove. Mnogo stanov, raztresenih v kotlu, jim je zbuvalo upanje, da bodo vsaj kakšen dan pod streho.

Dve četi sta se spustili na planino. Malo pred kočami je kolona obstala in borci so stopali po dva in dva v vrsti.

Svarun je zapodil konja do križišča, kjer je ena pot zavila navzdol na planino, druga pa je držala naprej, proti Rovtarici.

Na križišču je konj nemirno zahrzal. Z močnim potegom uzde ga je ustavil. Nekoliko više je na jasi zagledal gola, razmrvarjena trupla. Napravil se je, ko da ni videl ničesar, se prilepil na konja in ga z vso silo zaokrenil. Nagoni strah pred neznanim mu je bil izostril čute.

Po vedenju konja je zasluhlil nekaj zlovešnega v obronku vzpetine med drevjem. Ne da bi kaj premišljal, je zdviljal s konjem ob koloni, ki je vrvila iz gozda, in kriknil:

„Nihče v kočet!“

Borci in komandirji so obstali, začudeni nad surovim poveljem, ki ni poznalo ugovora. Takoj zatem je ukazal komandantu bataljona:

„Aleksandrov, takoj zasedi s četo greben nad planino.“

Četa se je naglo razvila v strelce in se napotila s puškami v rokah proti robu gozda, ki je segal s podrastjo že v planino.

Po vsem loku grebena je zarjavelo avtomatsko orožje. Nemci so se dvignili in kar stoje ob drevesih sipali smrtonosno točo po tistih na planjavi in v gozdu.

Svarunu je zažvižgalo okoli glave. Pogladil se je s konja. Med skokom je začutil pekoč udarec v peto. Ko je dosegel tla, ga noga ni več držala. Padel je med mrtve in ranjene. Vse, kar je bilo živega, se je umikalo iz smrtonosnega kraja.

Dva borca sta zgrabila komandanta in ga vlekle za prvo stajo. Z obeh voglov so mitraljezci že žgali nazaj. Od tramov v staji so pod točo rafalov z grebena frčale iveri. Za Svarunom je rezgetaje pritekel njegov konj.

Kmalu za Svarunom so privlekli prestreljenega komandanta Aleksandrova in še nekaj drugih ranjenih. Na planjavi pa je tik pred njimi ležalo devet trupel.

Gozd na obeh straneh planine so preplavila surova povelja, ki so se mešala z žvižganjem krogel in kiki ranjenih. Poveljstvo nad brigado je prevzel Karel, ki je takoj premaknil Drenov bataljon po koritu struga mimo planine pod greben in razporedil še čete drugih bataljonov.

Primož in Ana sta se z vodom, pri katerem je bil tudi Vojko, prebijala od drevesa do drevesa proti nemškim

položajem. Nedaleč stran sta vsak pri eni četi rjula Orlov in Dren ter vzpodbujala tiste, ki so presenečeni zarili glave v tla in jih ni bilo moč nikamor več premakniti.

V vrhuncu zmede in stokov jima je Nac ušel izpred oči. Nikjer ga ni bilo, kot bi se vdrl v zemljo.

General Novljan z angleškim predstavnikom in divizijski komandant Lazar sta jahala na čelu Gradnikove brigade. Nenadni spopad ju je presenetil. Prislunila sta.

„Ne bo jih preveč, Lazar,“ je menil Novljan.

Lazar je zaukazal takojšen pohodni manever. Še preden je bila divizija krenila, so se sporazumeli, da v primeru spopada ob srečanju prva brigada sprejme čelni spopad, obe drugi brigadi pa zalomita desno in levo krilo za udar na bokih in obkolitev, če bi jih napadle manjše sile.

Medtem ko so Gradnikovci izginjali z orožjem v rokah v gozdu, so prišle mule z minometi. Raztovorili so jih in se pripravili na streljanje. Kmalu je nekaj min udarilo po nemških položajih, ki jih je naznačil Novljan. Potem je ena mina odpovedala: s rahlim fleskom je padla na tla samo pet metrov pred Lazarjem in Novljanom in se zasadila v mehko rušo, ne da bi eksplodirala. Spogledala sta se in se odahnila...

Po kolovozu je prisopihal brigadni kurir in poročal o položaju.

Lazar je planil na konja in zdrvel naprej, vendar je moral kmalu razjahati, ker so mu svinčenke nevarno sikale okoli ušes in udarjale v debla. Po hudourniškem koritu se je spustil prav do bataljona, ki je bil v središču nemškega pritiska. Ker so imeli močne nemške sile predvsem za hrbtom in na boku, se je zavedal, v kakšni nevarnosti bi se znašla divizija, če bi jih Nemci polisnili iz tega korita na pobočje, kjer bi bili brez kritja. Torej je treba brezpogojno zavzeti greben, s katerega je sovražnik udaril po njih!

(Se nadaljuje)

Komaj se je polegel strah zaradi dvaindevetdesetih ustreljenih ruskih oficirjev, že je dachauske interniranice vznemiril prihod pripornikov iz Natzweilerja in z njimi prihod 400 mrličev, ki so med potjo v zaprtih vagonih umrli od žeje in lakote, slabega zraka in vsega hudega. Nato so odpeljali iz invalidskega bloka okrog 500 ljudi v neznano smer in o njih ni bilo več glasu. Tako so se vrstili dogodki drug za drugim in z vsakim dnem se je zdelo, da je cena človeških življenj vedno nižja...

In vendar je bilo v taborišču vedno več pripornikov. Če jih je še toliko pomrlo, če so jih še toliko odpeljali v smrt v neznane kraje ali so jih kar v taborišču pomorili, ljudi je bilo vedno več, zakaj dan za dnem so prihajali novi transporti z vseh delov celine, kjer so ukazovali nosilci nacistične kulture...

Neizčrpna je bila zaloga človeških sužnjev, ki niso nič stali. V starih časih so sužnje kupovali na sejmiših in so morali zanje odšteti prodajalcu lepe denarce. Doma pa so gospodarji z njimi ravnali vsaj tako lepo kakor z domačo živino, pazili so na njihovo zdravje, da si ohranijo prihodnost njihovih telesnih sil. Nacisti pa so s svojimi sužnji ravnali ne samo brez vsakega človeškega čuta, marveč jim je bilo prav vseeno, koliko časa jim bo kdo še služil pri tem ali onem delu. Ko ta omaga, pride na njegovo mesto deset drugih. Kaj bi torej štedili s človeškim blagom, ko ga je toliko in popolnoma zastoj...

Nihče, od najvišjega pa do najnižjega člana oborožene sode, ni čutil najmanjše odgovornosti za to, kar je počel z ljudmi, ki so mu bili izročeni.

Normalni človeški razum si ne more razložiti tega nesmiselnega ubijanja. Različni so vzroki, zaradi katerih človek zapade kajnovstvu, različni, toda vsaj razumljivi. Človek ubija zaradi samoobrambe, zaradi pohlepa, zato da se maščuje, da zadosti užaljenemu samoljubju itd. itd. Zakaj so nemiški fašisti pobili milijone in milijone brezbrambnih ljudi, si ne moremo razložiti z nobenim izmed naravnih in drugih podobnih razlogov. Blazno, na tovarniški način izvršeno množično ubijanje je nekaj enkratnega v vsej zgodovini vojn in pokolov, ki jih res ni bilo malo.

RUTH HOLLAND:

Moja zlata hčerka

"Blagor tebi," mi je rekla pesnica Agnes, moja dobra prijateljica. "Imaš tako čudovito, prav zlato hčerko, živahno. Pa mene pogledaj: edini prijatelj, ki sem ga kdajkoli imela, je bil papagaj. Pri meni doma, med štirimi stenami, je taka grobna tišina, da ne morem dobiti sploh nobene razveseljive ideje."

Uboga Agnes se mi je zasmilila prav iz srca. Rekla sem ji:

"Iskreno sočustvujem s teboj. Dobro veš, da svojih prijateljic ne zapustim v nesreči. Moja hčerka bodi kot tvoja hčerka. Odpelji jo s seboj. Preživita skupaj soboto in nedeljo. Morda boš potem napisala pravcato 'Odo veselju'..."

Agnes so obile solze od veselja, ko sem začela oblačiti hčerko. Za svojo opremo je ljubi otrok sam poskrbel. Vzela je s seboj tudi vodno pištolo, ki si jo je ne preveč pošteno sposodila pri pelletnem Tončku iz sosednjega stanovanja.

Dva dni sem preživela kot v nebesih. Končno se bom vendar enkrat lahko v miru odpočila! Pravcati val sreče je pljusnil vame. V soboto sem lahko do konca prebrala neki roman, zakrpal sedemnajst nagavic in napisala deset strani dolgo reportažo. V nedeljo sem pripravila načrt za televizijsko trilogijo, si uredila nohte, pisala teli Elzi, potem pa v božjem miru ležala na kavču...

V ponedeljek mi je Agnes vrnila hčerko. Deklica je bila videti sveža in živahna kot zmeraj, toda Agnes je gledala nekam odsotno in potrlo.

"Veš, mamica," je vzkliknila moja zlata hčerka, "bilo je božansko! Tetka Agnes je privolila, da bo s teber. Stala je na glavi. Drugič bova to naredili drugače."

"Oh, ne!" je zastokala Agnes. "Nikoli več, to res ne bi bilo krščansko."

Take besede iz ust brezbožne Agnes so zvenele strašansko resno.

"Saj ni mogoče, da bi bila Sibila tako poredna?" sem rekla malo v zadregi.

Agnes se je komaj slišno, zato pa škodoželjno

Ivan Vouk

SOBA SMRTI

Tako je pomožni pisar Mihael razmišljal, ko je šel z zdravnikom v četrto sobo bloka kakor vsak dan. Zdravnik je bolnike pregledoval. Mihael pa je zapisoval njegove ugotovitve. Bila je to zares soba smrti. Sem so prinesli bolne za dizenterijo in legarjem. Po večini so bili že blizu konca, sami okostnjaki...

Ljudje so trumoma umirali v nesnagi, sredi popolne brezčutnosti tovaršev in bolničarjev. Ta blok so nedavno preuredili v revir, zakaj načrtna prehrabna "politika" taboriščne uprave je povzročala množična obolenja za dizenterijo in legarjem.

Ko je Mihael stopil v tisto sobo, je ostrmel, čeprav so mu bile iz izkušenj znane tiste podobne strašne okolnosti tudi v drugih blokkih revirja. Trinadstropni pogradi, po šest v nepretrganih vrstah, da zdravnik in bolničar nista mogla do bolnika. Med pregledom so bolniki ležli s prvega in drugega nadstropja na tla in dočela nagi čakali, kdaj pridejo na vrsto. Nekateri pa niso prilezli, ker niso imeli več moči, ostali so tam v nesnagi do smrti, ki na srečo ni bila niti daleč niti ni bila težka. Izmučena in izstradana telesa niso več čutila ne bolečin ne gladu ne drugih telesnih težav. Tako se je Mihaelu zdelo, ko je gledal te na smrt čakajoče žrtve fašističnega Moloha.

Med hudimi bolniki sta bila dva brata Juda, enemu je bilo ime Leo-

pold, drugemu Josef. Oba sta ležala na spodnjih pogradih in treba ju je bilo pregledati in zapisati ugotovitve pregleda. Toda kako priti do njiju? Sama sta bila preslaba, da bi se kotalila prek štirih postelj do roba in stopila na tla. Pa še tako ponesnažena prek drugih bolnikov! Tudi ni bilo misliti na to, da bi se sama dvignila

Domislice

- Ženska, ki k vsemu reče "da" in "amen", ni idealna ženska; sčasoma postane precej dolgočasno biti poročen z odmevom.
- Žena je angel, ko sanja te o njej, in demon, kadar jo imate.
- Ljubezen prične s čustvom, ki razvname srce ljubimca in ki ga nato umori, razbito igračo.
- Ambicije sežejo vedno stopničko višje od napredovanj.
- Izdajstvo izdajstva ni izdajstvo.
- Čim večje so izkušnje, tem manjše so ambicije.

in se prebila skozi ozko odprtino med spodnjim in zgornjim pogradom in stopila na tla. Zato ju je bilo treba izveči, kakor je bilo pač mogoče. Mučna, zelo mučna zadeva.

Mihael je rekel dobrodušnemu stičnemu zdravniku, da bi ju pustili kar tam ležati, vendar ni mogoče tako barbarsko ravnati s človekoma, ki imata morda še dan življenja pred seboj... Nasmehnil se je dobri Francoz in bil pripravljen, da zapišeta kar po pregledu na daljavo, saj jima tako ne moreta pomagati v tej umiralnici. Poleg pa je stal sobni bolničar Franz, "živčno utrjen" fašistični Nemec. Zahteval je, da se pregled mora izvršiti. Če bi njuna tankočutnost odločala, potem bi ne bilo sploh nobenega pregleda v tej sobi, je rekel. Ko mu je Mihael ugovarjal, da ne bo mogoče izveči bratov iz postelj, je odgovoril: "V Dachauu je vse mogoče!"

Na neki način so izvlekli oba brata izpod gornjega pograda na tla. Nista mogla stati sama, komaj sta mogla govoriti. Josef je bil po vrhu še bebast, ker so ga nacistični stražarji po glavi tako obdelali, da je nosil posledice do smrti, ki je bila zanj na srečo tako blizu.

Tako sta "delala" z zdravnikom vse jutro.

Prepirala sta se z bolničarjem in mu rekla, da so to neznosne razmere, človek bi iz kože skočil, ko vidi take strašne reči v revirju. Ali je to bolnišnica? To je klavnica...

"Jaz ne pojdem iz kože zaradi tega," je odgovoril. "Doživel in videl sem že toliko, da me take reči ne vznemirjajo več. Samo neki red mora biti, za drugo mi nismo odgovorni. Če bi me take stvari vrgle iz tira, potem bi moral danes prositi, da me vržejo v peč krematorija, ali pa bi se obesil na elektrizirano žično ograjo. Tako pa mislim še živeti, dokler pojde, prijatelj..."

Nista mu več ugovarjala. Bolniki so dalje umirali, po smrti je vsak dobil na palec noge svojo številko in nesli so ga v mrtvašnico, kjer je kup mrličev rasel in rasel...

Bolničar Franz pa je bil človek reda, da, zares strašnega reda. Tako je zapisal vsakega mrliča in skrbel, da so ga čimprej odnesli proč. "Postelja 45, N., N., št. 61 502, dizenterija, nosi!"

Zgodilo pa se je nekega dne, da število živih ni ustrezalo resničnemu stanju. Kje je nesrečnik, ki ga ni tu? Tudi na stranišču ni bilo nikogar, ne v umivalnici, ne na ulici! Kako bi tudi tja mogel priti stanovalec te umiralnice?

Nazadnje se je izkazalo, da so strežniki nekoga pomotoma odnesli v mrtvašnico; v naglici so ga zamenjali z mrličem, ki je ostal v svoji postelji in je bil zares še tam. In vse je bilo že javljeno. Treba je po onega, še živega, za vsako ceno! Franz je sam stekel v mrtvašnico in povedal tam, da so po pomoti prinesli živega človeka, se pravi takega, ki še ni umrl...

Službujoči v mrtvašnici se ni začudil, vse se mu je zdelo vsakdanje, pa naj bi bilo še tako nenavadno. Mirno je pokazal na kup mrličev, ki so ležali kar poprek, in rekel: "Tam pogledaj, tam so sveži, današnji." Franz je iskal, gledal na seznam s številkami in imeni bolnikov svoje sobe, a svojega bolnika ni našel. Vprašujoče je pogledal tovariša iz mrtvašnice: "Poklič ga; če je živ, se bo oglašil," je svetoval pogrebec.

"Saj me, zlodej, ne bo slišal, ko pa je spal in je še gluha povrhu. Danes imam zares smolo."

Franz je klical, premetaval mrtvake, primerjal na palcih privezane kartončke s številkami v seznamu, toda nihče se ni oglašil niti kakorkoli pokazal, da je živ.

"Prekletu, mrtvega se dela, zato da me jezi, ali pa se mu tako mudi umreti."

Vrnil se je v svojo sobo bled, potrjen in vmesen. To, kar se mu je danes pripetilo, je bilo proti vsem pravilom in se ni dalo spraviti v sklad z nobenim redom, niti z divjim redom taborišča. Njegovi, že tako blodni pojmi o redu so se mu zmešali in nesrečnež je bil za stopnjo revnejši kakor prej...

Da, da, v Dachauu je vse mogoče, Franz...

Ko zapisujem to, celo za Dachau neverjetno zgodbo, bi se usta hotela odpreti na smeh, pa se ne morejo, zakaj žalost mi stiska srce, ker je vsa zgodba bridko resnična...

Rada bi ti pomagala, Vietnam

Vietnam, daleč si od mene, a vendar si mi tako blizu. Stalno si prisoten v meni in moje želje so iste kot tvoje. Ti si vest človeštva, si tudi moja vest. Toda ta vest že zdaleč ni čista. Umazana je z najgršo in najstrašnejšo besedo na svetu — VOJNA.

Kako grozna je ta beseda, to veš najbolje ti, Vietnam. Ali veš sploh, kaj je svoboda, kaj je to mir? Seveda, še predobro se zavedaš, koliko ti dve besedi pomenita. Tvoje življenje, Vietnam, je ena sama usakodnevna borba, prekrvava borba za svobodo. In prav to svobodo, za katero se tako pogumno in odločno boriš, to drago, mnogo predrago plačuješ s svojimi življenji. Tvoja zemlja je prepojena s krvjo in prekrita s trupli pogumnih mož, žena, nedolžnih otrok in starcev.

Rada bi ti pomagala, Vietnam. Toda kako?

Naj grem pomagat tvojim ljudem v boju za svobodo? Naj grem k Nixonu in mu rečem: "Poslušajte, končajte že enkrat vojno! Pustite tem ljudem živeti?"

Naj grem na ulico in glasno kričim: "Hočem mir v Vietnamu!" V znak protesta proti ameriški agresiji na tvojih tleh, Vietnam?

Dobro vem, da ti s tem ne morem pomagati. Vse moje početje bi bilo kot klic osamljenega v puščavi, kot smet, ki jo veter odnese in je ni nikjer več. Tako mi ostane le upanje in vroče želje, da bi tudi zate kmalu vzcvetela svoboda. In to želimo vsi ljudje, ki imamo srce, ki znamo ljubiti svojega bližnjega.

Živimo v tako imenovani atomski dobi. Tehnika napreduje z bliskovito naglico in stopili smo že na Luno. Mi živimo sredi izobilja in naše življenje je mirno in srečno. Presiti smo že vsega in so trenutki, ko ne vemo več, kaj bi sploh še radi. Kako pa živiš ti, Vietnam? Ti živiš sredi krvi, lakote, bomb in nasilja. Druga za drugo izginjajo tvoje vasi pod okrutno ameriško roko, roko, ki jih brez usmiljenja požiga. Ti, Vietnam, dobro veš, kaj je lakota in vsaka skorjica kruha ti je dragocena. Ti najbolje veš, kaj pomenijo vse te grozne besede kot: nasilje, lakota, neusmiljenje itd. Kje so tu kakšne človečanske pravice, o katerih se toliko govori?

Vietnam, sram me je, ko pomislim, kako se razlikuje tvoje življenje od mojega. Toda kdo je kriv za vse to? O tvoji usodi odloča le peščica ljudi, ki te hoče na vsak način uničiti. Toda ti se ne vdaš na lahek način, pogumno se boriš proti sovražniku in ga vse uspešneje uničuješ.

Vietnam, občudujem in cenim tvoj pogum. Verjamem v to, da boš zmagal, saj je pravica na tvoji strani. Tudi zate bo prišla svoboda, ki si jo oboje želiva. Verjemi mi! Moje srce ti iskreno pravi: Vietnam, sem in vedno bom s tabo, saj si tudi moj! Zame si simbol upora, simbol poguma in nikdar te ne bom zavrgla.

NADJA

